

بررسی تطبیقی سیاست خارجی ایران و آمریکا در عراق (مورد مطالعه: نظریه واقع‌گرایی تهاجمی)

ابوذر عمرانی^۱ - محمدجعفر آراین نژاد^۲ - علی اصغر داوودی^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۱/۲۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۵/۲۴

چکیده

عراق از جمله کشورهایی است که بعد از حمله نظامی آمریکا در ۲۰۰۳ توانایی اعمال اقتدار کامل بر سرزمین خود را نداشته است. این کشور به دلیل وجود شکاف‌های مختلف قومیتی، نژادی و مذهبی، عرصه منازعه و رقابت کشورهای مختلف قرار گرفته که هر یک منافع خود را دنبال می‌کنند. یکی از این رقابت‌ها مربوط به کشورهای ایران و آمریکا می‌شود. روابط ایران و آمریکا در طول دهه‌های گذشته با تضادهای ایدئولوژیک و منازعات و رقابت‌های استراتژیک همراه بوده است. به منظور بررسی و مقایسه سیاست خارجی دو کشور این مقاله گردآوری شده با اسناد کتابخانه‌ای و به روش توصیفی-تحلیلی درصدد پاسخ به این سؤال است که چه عواملی بر سیاست خارجی ایران و آمریکا در عراق تأثیرگذار است؟ فرضیه مقاله این است که بر اساس نظریه رئالیسم تهاجمی کسب امنیت و منفعت بیشتر اساس سیاست خارجی آمریکا و ایران در عراق بوده و در صورتی که هر یک از این دو کشور به دنبال حداکثر سازی قدرت خود در عراق نباشند، فرصت را به رقیب داده و از قدرت خود می‌کاهند بنابراین عواملی چون امنیت سخت افزاری، کسب هژمونی در منطقه، شکل دادن به نظم منطقه‌ای، مبارزه با داعش، ایجاد محدودیت‌ها، تقابل نظامی با احاله مسئولیت بر سیاست خارجی آن‌ها موثر بوده است.

کلیدواژه‌ها: ایران، آمریکا، امنیت، عراق، واقع‌گرایی تهاجمی.

^۱ دکتری علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران.
^۲ دانشجوی دکتری اندیشه سیاسی در اسلام، گروه علوم سیاسی، دانشکده حقوق علوم سیاسی و زبان‌های خارجه، دانشگاه آزاد مشهد. مشهد، ایران. (نویسنده مسئول)
Mohamad_ariannezhad2@yahoo.com

^۳ استادیار دانشکده حقوق علوم سیاسی و زبان‌های خارجه دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد، ایران.

مقدمه

منازعه و رقابت را می‌توان ویژگی اصلی و مسلط روابط ایران و آمریکا در دوره بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران برشمرد. این منازعه و رقابت در حوزه‌های مختلف، بخصوص در منطقه خاورمیانه و کشورهای چوچون عراق به‌خوبی بروز و نمود داشته است. حساسیت این مسئله بخصوص بعد از سقوط صدام حسین در سال ۲۰۰۳ میلادی و استقرار نیروهای آمریکایی در مجاورت مرزهای ایران با شدت بیشتری همراه بوده است. تحت شرایط و تحولات عراق، به‌ویژه از زمان ظهور داعش و همچنین روی کار آمدن ترامپ رقابت دو کشور در عراق ابعاد دیگری تا احتمال درگیری دو طرف نیز به خود گرفت. برای بررسی سیاست خارجی ایران و آمریکا در عراق و رقابت، مقابله و حتی احتمال تقابل مستقیم دو طرف باید به یکسری مؤلفه و متغیرهایی توجه کرد که از سطوح خرد تا کلان را شامل می‌شود. بدین ترتیب، در سطح خرد شخصیت رهبران، ادراک، برداشت و متغیرهای ذهنی آن‌ها، نوع فرهنگ حاکم بر جامعه، باورها و اعتقادات، افکار عمومی، سازمان‌های دولتی و غیردولتی، ساختار تصمیم‌گیری، ساختار قدرت، رسانه‌ها و افکار عمومی و جایگاه کشور در نظام بین‌الملل، ژئوپلیتیک، ساختار نظام بین‌الملل، ملاحظات اقتصادی و سایر عوامل در سطح کلان قابل ذکر است.

باید گفت چارچوب تقابل ایران و آمریکا در منطق کلان شامل روابط دو کشور در خاورمیانه و رقابت استراتژیک و ایدئولوژیک آنها مبتنی بوده است. بر همین مبنا، هر یک از دو بازیگر تلاش کرده اند تا از یک سو عراق را به متحد استراتژیک خود تبدیل کنند و از سوی دیگر، از تبدیل شدن این کشور به متحد استراتژیک طرف مقابل ممانعت به عمل آورند. در این راستا، آمریکا با امنیتی‌سازی، ایران هراسی و متهم کردن ایران به حمایت از تروریسم و گروه‌های شبه نظامی و ارائه تسلیحات و آموزش مخالفان آمریکا، قرار دادن سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در فهرست گروه‌های تروریستی، ترور شهید سلیمانی، جلوگیری از تجارت و مراودات اقتصادی عراق با ایران و اقدامات دیگر به دنبال

کاهش نفوذ ایران در عراق بوده است؛ در مقابل ایران نیز سعی کرده است تا حد ممکن از نفوذ و تأثیرگذاری آمریکا بکاهد و نسبت به تداوم حضور نیروهای نظامی آمریکا در عراق و همچنین دخالت این کشور در ساختارهای سیاسی و امنیتی عراق با رویکرد ضد ایرانی واکنش نشان بدهد. ایران سعی کرده است تا علاوه بر کمک به نیروهای نظامی عراق برای حفظ ثبات و امنیت در این کشور، جریان‌ها و رویکردهای مستقل و ملی را در عراق حمایت کند و با دولت‌های مستقر در عراق روابط دوستانه برقرار سازد. بدین ترتیب، اهمیت سیاست خارجی دو طرف در عراق باعث شد تا به منظور بررسی و مقایسه آن مقاله حاضر به روش توصیفی-تحلیلی و گردآوری شده با اسناد کتابخانه‌ای درصدد پاسخ به این سؤال برآمده است که چه عواملی بر سیاست خارجی ایران و آمریکا در عراق تأثیرگذار است؟ فرضیه مقاله این است که بر اساس نظریه رئالیسم تهاجمی کسب امنیت و منفعت بیشتر اساس سیاست خارجی آمریکا و ایران در عراق بوده و در صورتی که هر یک از این دو کشور به دنبال حداکثر سازی قدرت خود در عراق نباشند، فرصت را به رقیب داده و از قدرت خود می‌کاهند بنابراین عواملی چون امنیت سخت افزاری، کسب هژمونی در منطقه، شکل دادن به نظم منطقه‌ای، مبارزه با داعش، ایجاد محدودیت‌ها، تقابل نظامی با احاله مسئولیت بر سیاست خارجی آن‌ها موثر بوده است.

چارچوب نظری واقع‌گرایی تهاجمی

به منظور بررسی رقابت و تقابل ایران و آمریکا در عراق از نظریه واقع‌گرایی تهاجمی استفاده شده است. نظریه واقع‌گرایی تهاجمی به این دلیل برای تحلیل رقابت و تقابل ایران و آمریکا در عراق در نظر گرفته شده است که دو کشور تلاش برای جایگاه هژمونیک در سطح جهانی (آمریکا) و در سطح منطقه‌ای (ایران) دارند. واقع‌گرایان تهاجمی نقطه اصلی توجهشان به قدرت‌های بزرگ است. بنابراین سطح تحلیل این پژوهش سطح کلان در نظر گرفته شده است. آنارشی حاکم بر نظام بین‌الملل و نبود حکومت جهانی، نقش هژمونی در ایجاد ثبات و امنیت بین‌الملل در این راستا مهم ارزیابی می‌شود. همچنین واقع‌گرایان

تهاجمی به مسئله امنیت توجه ویژه‌ای دارند که این مسئله برای هر دو کشور ملاک تعیین‌کننده‌ای محسوب می‌شود. ایالات متحده خود را در جایگاه دولت هژمونیک و مسئول حفظ نظم و امنیت بین‌المللی می‌داند و ایران همین دیدگاه را در سطح منطقه‌ای دارد. مسئله اصلی در نظریه واقع‌گرایی تهاجمی تلاش برای حفظ امنیت از طریق رویکردهای سخت‌افزاری و نظامی است که با بررسی تحولات عراق استفاده از این روش را برای هر دو کشور می‌توان مورد تأیید و تصدیق قرار داد. ترور سردار سلیمانی توسط آمریکا و حمله موشکی به پایگاه‌های نظامی آمریکا در عراق نمونه‌هایی از این مورد می‌باشند. یکی دیگر از مؤلفه‌های مطرح توسط واقع‌گرایان تهاجمی احاله مسئولیت است. با این توضیح که قدرت‌های بزرگ اگر رقیب را خطرناک ببینند، برای دور ماندن و در امان ماندن از قدرت پاسخگویی و سرکوب رقیب، ضربه زدن و آسیب رساندن را به دیگران واگذار می‌کنند. به عقیده واقع‌گرایان تهاجمی دولت‌ها در محیط آناارشی برای کسب قدرت با یکدیگر مبارزه می‌کنند و حاضرند به‌جای دست شستن از تعقیب قدرت، خطر جنگ را پذیرا بشوند. بنابراین هر دو کشور نیات تهاجمی نسبت به یکدیگر دارند و حتی حاضرند برای بقای خود در عراق با یکدیگر بجنگند. بدین ترتیب می‌توان عرصه رقابت و منازعه را تا تقابل نظامی گسترش داد.

پنج فرض واقع‌گرایی تهاجمی عبارت است از: وجود آناارشی در سیستم بین‌الملل، عدم اطمینان دولت‌ها از مقاصد یکدیگر، تلاش برای حفظ بقا (سیمبر و دیگران، ۱۳۹۵: ۹۰)، عقلایی بودن قدرت‌های بزرگ و دارا بودن میزانی از توانمندی‌های نظامی تهاجمی (متقی و دیگران، ۱۳۸۹: ۹)، علل و توجیه رفتارهای رقابت‌آمیز در راستای کسب قدرت در بین قدرت‌های بزرگ است. نگاه متفکرین این نظریه این است که دولت‌ها در چهارچوب آناارشی اقدام به رفتار می‌نمایند؛ بدین جهت بازی با حاصل جمع صفر بیان می‌دارد که قدرت‌یابی یک دولت به معنای کاهش یافتن قدرت دولتی دیگر است. متعاقباً افزایش امنیت یک دولت به کاهش امنیت دولت دیگر منجر می‌گردد. طبق این نظریه، رقابت

زمانی پایان می‌یابد که یک دولت به مرتبه قدرت هژمونیک دست یابد (نصری، ۱۳۸۹: ۲۲۱).
آنارشی در نظام بین‌الملل دولت‌ها را بر آن وامی‌دارد تا بدون توجه به میزان ظرفیت‌شان، به
وظیفه اصلی خویش یعنی تقویت قدرت نظامی و خودیاری عمل کنند. از این رو می‌توان
گفت نورنالیست‌ها و همچنین واقع‌گرایان تهاجمی، همه احتمالات مربوط به همکاری
میان دولت‌ها را انکار می‌کنند تا قدرتشان را به حداکثر برسانند و استقلالشان را حفظ کنند.
بنابراین این گروه معتقدند که همکاری میان کشورها به دلیل به وجود آوردن صلح نیست،
بلکه آنها بیشتر برای کسب منافع خود همکاری می‌کنند. یعنی اینکه همکاری دولت‌ها
از آنجا ناشی می‌شود که آن‌ها در سایه این همکاری علاقه‌مند به حفظ قدرتشان هستند
(عمویی و حسین‌خانی، ۱۳۹۰: ۱۶۷). آن‌ها نمی‌گویند که همکاری‌های بین‌المللی غیر محتمل یا
کم اهمیت هستند، بلکه معتقدند دولت‌ها طبیعتاً زمانی همکاری می‌کنند که منافعشان از
این همکاری تأمین شود. به اعتقاد آن‌ها واقعیت‌های سیاسی دولت‌ها را ناگزیر می‌سازد که
تعهداتی را بپذیرند و اینکه منافع قدرتمندترین دولت‌ها معنای همکاری را مشخص می‌کند.
باید به این نکته اشاره کرد که همکاری بین‌المللی در وضعیت آنارشیک به تحریک و
احتمالاً هدایت کشورهای مسلط و قدرتمند نظام بین‌الملل صورت می‌گیرد؛ همکاری و
اتحادی که مصلحتی و غیر اصیل است (جوادی ارجمند و قزل، ۱۳۹۶: ۱۶۷).

مروری بر تحولات عراق بعد از سال ۲۰۰۳

حمله آمریکا به عراق در سال ۲۰۰۳ و برکناری صدام حسین با دو توجیه انجام شد:
یکی خلع سلاح‌های کشتار جمعی و دوم طرح عراق به عنوان یک مدل کشور
دموکراتیک در خاورمیانه عربی. آمریکا تلاش داشت حداقل بتواند برای بهبود وضعیت
آشفته عراق و کاهش تبعات احتمالی گسترش سلاح‌های هسته‌ای در عراق با هدف
مدیریت فاجعه، توانایی مقابله با جنبش‌های گسترده، سامان دادن افراد بی‌خانمان و کمبود
مواد غذایی از اداره بازسازی و کمک‌های بشردوستانه استفاده کند و ژنرال جی گارنر^۱ به

¹ Jay Montgomery Garner

عنوان حاکم عراق به اعاده نظم منصوب شد که با عدم موفقیت گارنر در ثبات بغداد و بعضی زدایی ارتش و بروز هویت شیعی در عراق، گارنر و اداره بازسازی عراق در نیمه دوم ماه می ۲۰۰۳ میلادی از عراق فراخوانده شدند (ر.ک غرایاق زندی، ۱۳۸۹: ۲۸). در ماه می ۲۰۰۳ پل برومر^۱ به عنوان مسئول اداره موقت ائتلاف شد. اداره موقت عراق از ۱۳ نفر شیعه، ۵ نفر سنی عرب، ۵ نفر سنی کرد و یک مسیحی و یک ترکمن تشکیل گردید. برومر حزب بعث را غیرقانونی اعلام و ارتش عراق را نیز منحل کرد. در عین حال درگیری نظامیان آمریکا با نیروهای مقاومت و شورش‌ها، جو آمریکاستیزی را دامن زد و هزینه انسانی جنگ را برای آمریکا بالا برد. بنابراین بحث مشارکت عراقی‌ها در استقرار نظم و قانون مطرح شد. در مناطق محلی، گروه‌های محلی برای امنیت مناطق تأسیس شد و در بالاترین سطح، شورای فرمانروایی عراق بر اساس هویت قومی و جماعتی شکل گرفت. این شورا نیز با نوعی بی‌اعتمادی در میان عراقی‌ها مواجه شد (همان: ۲۹). پس‌از این مرحله، آمریکا وارد دولت‌سازی شد. بنابراین، شورای فرماندهی عراق را مأمور طرح قانون اساسی کرد تا این قانون در ۱۵ دسامبر ۲۰۰۳ به فرماندوم گذاشته شود. در نهایت قانون پایه در ۲۸ فوریه ۲۰۰۴ طراحی شد و مجلس ملی دوران گذار شکل گرفت. تشکیل دولت عراق و برگزاری انتخابات پارلمانی ۲۰۱۰ در عراق تنها تکامل‌بخش مرحله دوم یا بازسازی دولت‌سازی در عراق پس از ۷ سال از اشغال است (پیشین). در حالی که عراق با تصویب قانون اساسی جدید در پی حرکت به سمت مدرنیزاسیون، حکومت دموکراتیک و بنیان‌گذاری ساختار اساسی جدیدی در عراق بود، داعش ظهور کرد (ابطحی و ترابی، ۱۳۹۴: ۷۳). با ظهور داعش و کنترل استان موصل و برخی از مناطق سنی نشین عراق، عملاً تا به امروز شاهد یک جنگ مذهبی بین داعش و نیروهای وابسته به اقلیت سنی با حمایت منطقه‌ای از یک طرف و دولت عراق و شبه نظامیان و هم‌پیمانان منطقه‌ای‌شان از طرف دیگر بوده‌ایم (پوراحمدی و دیگران، ۱۳۹۵: ۷۹). بعد از شکست داعش نیز رقابت‌های سیاسی در

¹ Lewis Paul Bremer

عراق بر سر تشکیل دولت و همچنین رقابت‌های کشورهای مختلف در این کشور در راستای پیگیری اهداف خود جریان داشته است. یکی از این رقابت‌ها مربوط به رقابت ایران و ایالات متحده آمریکا می‌باشد که سعی می‌شود در ذیل به این مسئله در چارچوب نظریه واقع‌گرایی تهاجمی پرداخته شود.

عوامل موثر بر تقابل سیاست خارجی ایران و آمریکا در عراق

سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران و ایالات متحده آمریکا در عراق بر مبنای نظریه واقع‌گرایی تهاجمی، به صورت تقابلی و تهاجمی می‌باشد. هدف عمده آمریکا تثبیت هژمونی جهانی و هدف ایران رسیدن به هژمونی منطقه‌ای است، در این مسیر هر کدام از این کشورها برای دیگری رقیب محسوب می‌شود. در این راستا هر یک از این کشورها در پی کسب قدرت و امنیت بیشتر است و در یک بازی حاصل جمع صفر با دیگری قرار دارد. این مسئله با چند شاخصه در ذیل مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۱- امنیت سخت افزاری

تلاش برای دستیابی به امنیت یکی از الزامات ساختاری نظام بین‌الملل و وجود آنارشی است. ایران نیز بخاطر این الزام ساختاری در پی به حداکثر رساندن امنیت خود است و در این راستا امنیت سخت افزاری جایگاه ویژه‌ای در سیاست خارجی ایران دارد. از ایران در درجه اول سعی می‌کند تا عراق استقلال خود را بازیابد و از اقدامات ایالات متحده یا دیگر تلاش‌ها برای حمله، تهدید به حمله و یا تلاش برای اعمال مخرب در امان باشد. در این راستا ایران در برابر آمریکا روش امنیت سخت را دنبال می‌کند. صنایع اسلحه‌سازی بومی، بازدارندگی متعارف و توان موشکی دوربرد در این راستا مفید ارزیابی می‌شوند. بنابراین راهبرد امنیت نظامی ایران، مبتنی بر عنصر دفاعی و مشخصاتی همچون توان بازدارندگی دفاعی، بهره‌گیری از کمک متحدان راهبردی، جنگ نامتقارن و عملیات استشهادی است (احمدیان و بنی اشرف، ۱۳۹۸: ۱۷۰).

برای ایران موشک‌های بالستیک در درجه اول یک عامل بازدارنده هستند. تهدیدات ملموس آمریکا و سایر کشورهای متخاصم منطقه‌ای باعث شده است که ایران به سمت تولید انواع موشک‌ها و سایر ادوات نظامی حرکت کند. ایران با دارا بودن تعداد زیادی موشک بالستیک کوتاه برد و میان برد و موشک‌های زمینی کروز، دارای بزرگ‌ترین نیروی موشکی خاورمیانه است. همچنین ایران دارای تعداد زیادی موشک دوربرد بسیار دقیق (به عنوان مثال فاتح ۱۱۰) می‌باشد. ایران در سالهای اخیر برد این موشک‌ها را افزایش داده است تا بتواند با تهدیداتی که از دور دست متوجه این کشور است مقابله کند. بنابراین، قدرت سخت خود را با توانایی جنگ‌های نیابتی، نیروی دریایی، نیروی موشکی قوی و مقابله با تهدیدات آمریکا در منطقه نشان داده است. فعالیت‌های نظامی ایران در سوریه و عراق اهمیت ضروری قدرت سخت در شرایط خاص را مورد تأیید قرار می‌دهد. ایران با مشاوران نظامی برای کمک به مردم سوریه و عراق در جنگ علیه داعش اقدام کرد. در این راستا ایران بودجه دفاعی و نظامی نشان می‌دهد که اعتبارات امور دفاعی و امنیتی شامل سه فصل دفاع، فصل حفظ نظم و امنیت عمومی و فصل تحقیق و توسعه در امور دفاعی و امنیتی به طور کلی از ۱۰۹ هزار میلیارد تومان مصوب در سال ۹۹، برای سال ۱۴۰۰ به میزان ۱۲۰ هزار و ۹۹۴ میلیارد تومان افزایش یافته که در مجموع حدوداً ۱۲ هزار میلیارد تومان افزایش داشته است (مشرق نیوز، ۱۳۹۹/۸/۱۲). همچنین دو کشور برای نمایش قدرت نظامی خود دست به انجام رزمایش‌هایی در منطقه خلیج فارس می‌زنند. به عنوان مثال در آبان ۱۳۹۸ رزمایش بزرگی توسط آمریکا و کشورهای دیگر در خلیج فارس انجام شد. رزمایش بین‌المللی دریایی ۲۰۱۹ با مشارکت ۵۰ کشور و هفت سازمان بین‌المللی به رهبری آمریکا در منطقه غرب آسیا صوت پذیرفت. ناوگان پنجم نیروی دریایی و نیروهای دریایی فرماندهی مرکزی آمریکا میزبان این رزمایش بودند. هدف اعلامی رزمایش آمریکا و متحدانش در خلیج فارس، محدود کردن قدرت مانور ایران و

مدیریت تنگه هرمز، خلیج فارس و دریای عمان عنوان شد (شورای راهبردی روابط خارجی، ۱۳۹۸/۸/۳).

۲- هژمونی منطقه

برای آمریکا که به دنبال تثبیت هژمونی خود در کل جهان است، تسلط بر منطقه خاورمیانه، پیش زمینه هژمونی جهانی است (متقی و دیگران، ۱۳۸۹: ۳). سیاست دولت بوش در جنگ علیه تروریسم، در قالب رهنامه بوش مطرح شد. براساس این رهنامه، گروه های تروریستی، دولت های سرکش و گسترش سلاح های کشتار جمعی، سه تهدید اساسی امنیت ملی آمریکا در جهان هستند (یزدان فام، ۱۳۸۹: ۱۶۳). پس از ۱۱ سپتامبر و فراهم شدن زمینه تحقق افکار استراتژیست های نومحافظه کار آمریکا، «دکترین تغییر رژیم» برای حذف «حکومت های چالشگر هژمونی ایالات متحده» در کانون استراتژی نوین امنیت ملی واشنگتن قرار گرفت. تصمیم سازان نومحافظه کار دولت جورج دبلیو بوش، با تمرکز کامل روی «راهبرد تغییر رژیم های چالشگر» در دو مرحله شامل نخست، «حذف حکومت های چالشگر» و سپس مرحله «ایجاد دولت الگوی جایگزین» را در پیش گرفتند. انجام موفقیت آمیز مرحله نخست در افغانستان و عراق با تهاجم نظامی گسترده پشت سر گذاشت. اما، ایجاد دولت جایگزین، به عنوان «دولت سرمشق»، چالشی است که کماکان، دولتمردان کاخ سفید را به خود مشغول کرده است (سریع القلم، ۱۳۸۱: ۳-۹).

فرآیند دولت سازی در عراق در پی حمله نظامی آمریکا در سال ۲۰۰۳ به عراق در قالب یک پروژه سیاسی از سوی نومحافظه کاران آمریکایی تدوین و در آن تلاش شد تا از طریق ایجاد یک دولت الگو و سرمشق در عراق برای سایر دولت های منطقه ای زمینه گذار به دموکراسی و دولت- ملت سازی لیبرال در قالب طرح خاورمیانه بزرگ به وجود آید (ابطحی و ترابی، ۱۳۹۶: ۴۱). تصور آمریکا در هدایت جنگ عراق عمدتاً مبتنی بر ایجاد یک دولت الگو، دموکراسی سازی سریع از نوع غربی و به طور کلی تغییر زیرساخت های اقتصادی، فرهنگی و سیاسی عراق بود (برزگر، ۱۳۸۵: ۱۰). ایالات متحده به عنوان هژمونی

سعی دارد در نبود اقتدار مرکزی در نظام بین‌الملل و باوجود آنارشی، نظم و امنیت بین‌الملل را شکل دهد و حفظ کند. در این راستا حضور خود در سراسر جهان را توجیه می‌کند و یکی از چالش‌های خود را نفوذ ایران در منطقه خاورمیانه و به‌ویژه در عراق می‌داند در مقابل نیز ایران هرگونه نفوذ آمریکا را عامل بی‌ثباتی منطقه از جمله در کشور عراق می‌داند.

۳- شکل دادن به نظم منطقه‌ای

موضوع مهم در چارچوب رقابت‌های ایران و آمریکا در حوزه عراق، نوع نقش‌آفرینی احتمالی آن در منطقه و جایگاه آن در موازنه قدرت منطقه‌ای است. اختلاف نظرها و رقابت‌های ایران و آمریکا در مورد نظم منطقه‌ای خاورمیانه، انتظارات متفاوتی در مورد نقش منطقه‌ای عراق ایجاد نمود. هرچند در دوره پس از صدام، عراق گرفتار ناامنی‌ها و بی‌ثباتی‌های داخلی بود و از احیای جایگاه منطقه‌ای خود بازماند، با این حال آمریکا درصدد بوده که با بهبود تدریجی شرایط داخلی عراق، این کشور را به عنوان یکی از متحدان خود در ائتلاف با سایر متحدین منطقه‌ای به خصوص در حاشیه جنوبی خلیج فارس وارد کند و در نتیجه عراق نقش منطقه‌ای نوینی به عنوان متحد غرب در منطقه در کنار سایر متحدین آمریکا ایفا کند. از طرف دیگر نیز آمریکا تلاش کرد تا با ارائه مشوق‌ها و همچنین برخی اعمال فشارها، متحدان عرب خود در منطقه را به تغییر سیاست‌های خود در قبال عراق پس از صدام وادار کند. در واقع آمریکا این استدلال را داشت که دوری بیشتر کشورهای عربی، تأثیر مثبتی در شرایط عراق ندارد و باعث گسترش بیشتر نفوذ ایران در این کشور می‌شود. فروش تسلیحات به کشورهای عربی، بخشی از اقدامات آمریکا برای ترغیب دولت‌های عربی به تغییر رویکرد خود در عراق بود و این مسئله‌ای بود که در قالب استراتژی کلان آمریکا در منطقه برای ایجاد بازدارندگی در مقابل ایران نیز قرار داشت. در مقابل، ورود عراق به جرگه متحدین عربی آمریکا در منطقه تهدیدی علیه ایران است و در این راستا بود که تهران کوشش نمود با توجه به ساختار جدید و مستقل قدرت در عراق، به

تغییر تدریجی نقش منطقه‌ای بغداد کمک کند. ایران با حمایت از روند سیاسی دموکراتیک در عراق و با توجه به سردی روابط عراق با کشورهای عربی، سعی کرد این کشور را به همکاری‌های استراتژیک با محور مقاومت ترغیب نماید (اسدی، ۱۳۹۳: ۱۴۰). ظهور داعش و تمایلات ضد شیعی داعش و اشغال عراق و سوریه، این فرصت را در اختیار ایران قرار داد تا با حمایت از عراق و سوریه و برجسته کردن عنصر شیعی در این مناسبات، به استحکام بیشتر محور مقاومت پردازد. در مقابل آمریکا سعی کرده است با تقویت جبهه مقابل ایران، و با حمایت از عربستان سعودی و سنی‌های منطقه، محور مقاومت را تضعیف کند.

۴- ایجاد محدودیت‌ها

یکی از اصول فکری و عملیاتی نظریه واقع‌گرایی تهاجمی این است که کشورها سعی می‌کنند در حیطه نفوذ خود، هرچه بیشتر از نفوذ رقیب بکاهند و بر نفوذ و قدرت خود بیفزایند. این مسئله به شکل واضحی در مورد رقابت ایران و آمریکا در عراق نمود دارد. در این راستا آمریکا در طول سال‌های گذشته تلاش کرده است تا با تبدیل کردن عراق به متحد استراتژیک خود در منطقه، از این کشور به عنوان متحدی موازنه ساز در برابر ایران استفاده کند. بر این مبنا آمریکا ضمن تلاش برای به قدرت رساندن گروه‌های مخالف ایران و ممانعت از قدرت گرفتن بیش از حد گروه‌های نزدیک به ایران، به برخی اقدامات خاص برای محدود کردن فعالیت‌های ایران در عراق مبادرت کرد. آمریکایی‌ها با رفتارهایی مانند متهم کردن ایران به حمایت از تروریسم و گروه‌های شبه نظامی و ارائه تسلیحات و آموزش مخالفان آمریکا، دستگیری ایرانی‌ها در عراق به اتهام اقدامات ضد آمریکایی و ارتباط با گروه‌های شبه نظامی، قرار دادن سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در فهرست گروه‌های تروریستی، صدور اجازه برخورد سرسختانه با ایرانی‌ها در عراق و اقدامات مشابه دیگر، کوشید فشارها را بر ایران، در جهت کاهش نفوذ در عراق افزایش دهد. در مقابل ایران سعی کرده است تا حد ممکن از نفوذ و تأثیرگذاری آمریکا در عراق

بکاهد و از تبدیل شدن آن به متحد استراتژیک آمریکا ممانعت به عمل آورد. در این راستا ایران نسبت به روی کار آمدن گروه‌های نزدیک به آمریکا در بغداد، تداوم حضور نظامی آمریکا در عراق و همچنین نفوذ آن در ساختارهای سیاسی و امنیتی این کشور مخالفت جدی از خود نشان داد و سعی کرد تا جریان‌ها و رویکردهای مستقل و حتی ضدآمریکایی را در عراق تقویت کند (اسدی، ۱۳۹۳: ۱۳۸). رقابت ایران و آمریکا در عراق شکاف عمیقی را میان نیروهای مختلف عراقی به وجود آورده است (یورو نیوز فارسی، ۲ ژانویه ۲۰۲۰). ایالات متحده سعی کرده است به روش‌های مختلف در ساختار حاکمیتی و همچنین در جامعه عراق ایجاد نفوذ و مشروعیت کند. یک روش برای نفوذ در ساختار نظامی - امنیتی عراق تجهیز تسلیحاتی و آموزش مخالفین حکومت مرکزی عراق توسط ایالات متحده است. در این روش آمریکا با بهره‌گیری از اختلافات قومی - مذهبی عراق و ضدیت جریان‌های کرد و اهل سنت با ساختار حاکمیتی این کشور سعی در تقویت جریان مخالف شیعیان عراق دارد. ایجاد قوای صحوات، پیش از خروج نیروهای آمریکایی از عراق و نیز تلاش برای ایجاد پایگاه نظامی در اقلیم کردستان و تشکیل ارتش صدهزار نفری در بخش‌های سنی نشین این کشور در همین چارچوب قرار دارد (درخشه و جعفری هرندي، ۱۳۹۵: ۱۸۱). در مقابل ایران سعی کرده است هرچه بیشتر در میان شیعیان نفوذ پیدا کند. این مسئله بخصوص در میان شبه نظامیان طرفدار ایران مانند حشدالشعبی مشهود است؛ باید گفت رقابت بین ایران و آمریکا منجر به گسست‌ها و تنش‌های زیادی در بین طرفداران هر یک از این دو کشور در داخل عراق شده است (Blanchard, 2020). در جهت گسترش محدودیت‌ها آمریکا به دنبال پروژه ایران هراسی، خطر هلال شیعی و دامن زدن به اختلافات مذهبی دست زده است.

۵- تقابل نظامی با احاله مسئولیت

همانطور که مطرح شد از دیدگاه واقع‌گرایی تهاجمی، قدرت‌های بزرگ اگر رقیب را خطرناک ارزیابی کنند، برای اینکه آسیب کمتری ببینند سعی می‌کنند برای در امان ماندن

از مقابله به مثل رقیب، ضربه زدن و آسیب رساندن را به دیگران واگذار کنند. در عراق نیز این مسئله در تقابل ایران و آمریکا وجود دارد. اگرچه بیشتر از سوی ایران این تاکتیک عملیاتی می‌شود، ولی آمریکا نیز از این روش بهره می‌برد. آمریکا سعی می‌کند با وارد کردن سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی به مباحث امنیتی، تنبیه ایران را به دیگر کشورها و سازمان‌ها محول کند. همچنین سعی می‌کند با دیگر کشورهای منطقه برای ضربه زدن به ایران ائتلاف کند. مثلاً عربستان سعودی در اینجا به عنوان شریک آمریکا شناخته می‌شود. در این مرحله می‌توان گفت تحریم‌های ایالات متحده علیه گروه‌هایی چون حشد الشعبی و موضع آرام دولت عراق، حرکت گروه‌های طرفدار ایران را محدود می‌کند. در این مرحله، انتظار می‌رود مرحله جدیدی از تنش ایالات متحده و ایران، که به نظر می‌رسد همچنان بر فراز شبه نظامی ادامه یابد. این امر می‌تواند تجزیه حشد الشعبی یا فروپاشی قدرت آن را به وجود آورد و نشان می‌دهد که ایران از نفوذ خود در عراق دست برنخواهد داشت و به دنبال تغییر قدرت بازدارنده یک جنگ نیابتی با ایالات متحده است. آمریکا نیز برای حفاظت بیشتر از نیروها و منافع خود در عراق، سیستم دفاع هوایی پاتریوت را به پایگاه‌هایی در استان‌های الانبار و اربیل مستقر کرده است و نشانه‌هایی از ادامه این کار را می‌توان به عنوان نشانه‌ای از ادامه این جنگ تفسیر کرد: مثلث شبه نظامی آمریکا و ایران در عراق (Duman, 2020).

در نظریه واقع‌گرایی تهاجمی، حتی دو کشور رقیب که از نیات تهاجمی برخوردارند، در صورتی که امنیتشان به خطر بیفتد و رقیب را در موضع بالاتری به لحاظ نفوذ و امنیت بیابند، از درگیری نظامی نیز ابایی ندارند. از دیدگاه واقع‌گرایان تهاجمی، سیاست‌های بین‌المللی قدرت‌های بزرگ بر مبنای توانایی نظامی تعیین می‌گردد و این باعث می‌شود تا همواره احتمال وقوع جنگ وجود داشته باشد (متقی و دیگران، ۱۳۸۹: ۷). در این راستا باید گفت از ماه مه سال ۲۰۱۹، تنش‌های ایالات متحده و ایران به میزان قابل توجهی افزایش یافته است (Katzman & others, 2020). پنج روز پس از اینکه پهپادهای آمریکایی

باهداف قرار دادن خودروی شهید قاسم سلیمانی، در نزدیکی فرودگاه بغداد، ایران ده‌ها موشک به دو پایگاه آمریکایی در عراق از جمله پایگاه عین الاسد که حمله علیه شهید سلیمانی از آنجا صورت گرفته بود، شلیک کرد. پایگاه دوم که گفته می‌شود هدف دیگر حمله موشکی تهران بود، در اربیل در شمال عراق واقع است که یک مرکز عملیات ویژه با حضور صدها سرباز آمریکایی برای مبارزه با نیروهای داعش بود. در بیانیه فرماندهی نظامی عراق آمده است که: «بین ساعت ۱:۴۵ تا ۲:۱۵ صبح، عراق با ۲۲ موشک بمباران شد. ۱۷ موشک به پایگاه عین الاسد شلیک و پنج موشک به اربیل پرتاب شد. در هر دو پایگاه نیروهای ائتلاف بین‌المللی حضور داشتند (یورو نیوز، ۱۸ ژانویه ۲۰۲۰). این به نوعی نمایش اقتدار ایران و اعلان آمادگی نظامی برای هرگونه اقدامات آمریکا است. سی‌ان‌ان در گزارش خود بیان داشت: «حتی برای کسانی که پیش از این جنگ حضور داشته‌اند، این [حمله] شبیه هیچ میدان نبرد دیگری نبود. احساس فراگیر درماندگی که در هنگام حضور زیر حملات موشکی به انسان دست می‌دهد به طوری که در برابر دشمنت بی‌دفاع باشی. حمله‌ای که می‌تواند دوباره رخ دهد، حتی اگر شبیه این نباشد.» (Farsnews, 1398).

۶- مبارزه با داعش

همانطور که اشاره شد، برای رنالیستهای تهاجمی نیز به طور کلی همکاری، و طور ویژه همکاری بین قدرت‌های بزرگ مطرح و امکان‌پذیر است. ولی چون دولت‌ها به دنبال کسب قدرت، امنیت و نفوذ بیشتر هستند و بازی حاصل جمع صفر در بین آن‌ها حاکم است، دولت‌ها به یکدیگر اعتماد نمی‌کنند و سعی در ایجاد خودیاری و ائتلاف و اتحادهاى مقطعی و محدود دارند. در این راستا هنگامی که ایالات متحده در سال ۲۰۱۱ نیروهای خود را از عراق بیرون کشید، تعادل قدرت به نفع تهران تغییر یافت و از یک بعد چون نیروهای امنیتی عراق در اثر فساد، پراکنده و متوقف شدند، شبکه جهادی عراق در سوریه مجدداً سازمان‌یافته و به دولت اسلامی تبدیل شد این گروه در سال ۲۰۱۴ دوباره به عراق بازگشت و مناطق بزرگی از کشور را به دست گرفت. در پی موفقیت‌های نظامی این گروه، دولت باراک اوباما، بیش از ۵۰۰۰ سرباز و مشاور آمریکایی را به عراق اعزام کرد و ائتلاف

ضد اسلامی از ۷۹ کشور را در کنار هم قرار داد، و پشتیبانی نظامی، اطلاعاتی و مشاوره‌ای را برای دولت فراهم کرد. در این میان حیدر العبادی، جانشین مالکی شد. در حالی که ایران بخشی از این ائتلاف نبود، ولی در همان مسیر و با همان هدف، با گروه‌های شبه نظامی عراق علیه داعش همکاری داشت (Fantappie & Vaez, 2019). در مجموع دو کشور ایران و آمریکا در عراق با یکدیگر برای ایجاد نفوذ و کسب قدرت بیشتر رقابت داشته و مشخص است که با حاکم بودن بازی حاصل جمع صفر، نفوذ بیشتر هر کدام از این کشورها به معنای کم شدن نفوذ دیگری و کسب قدرت و امنیت بیشتر در این کشور، به معنای کم شدن از قدرت و امنیت دیگری است.

سطوح عوامل مؤثر بر سیاست خارجی ایران و آمریکا

از مهم‌ترین مسائل در سطح خرد می‌توان به ویژگی‌های فردی و شخصیتی ترامپ اشاره کرد که فردی به شدت اقتدارگرا و خودمحمور است که رویکرد خصمانه و ضد ایرانی ترامپ باعث تشدید رویارویی دو کشور شد. به لحاظ ساختار قدرت سیاسی در آمریکا در دوره ترامپ حزب جمهوری خواه قدرت را در دست دارد. دموکرات‌ها مخالف نسبی نظامی‌گرایی و مداخله‌گرایی هستند، ولی این مسئله در مورد جمهوری خواهان بر عکس است. افکار عمومی نیز یکی از مؤلفه‌های شکل دهنده به سیاست خارجی در سطح خرد است. اگرچه افکار عمومی دو کشور ممکن است نسبت به ملت‌های یکدیگر زیاد منفی نباشد، ولی ذهنیت رهبران دو کشور از یکدیگر به شدت منفی است و این مسئله سبب شده است که از رفتارها و اقدامات رسمی و غیر رسمی یکدیگر ادراک و برداشت منفی داشته باشند، بنابراین در فرهنگ سیاسی این دو کشور به عنوان دشمن یکدیگر تلقی می‌شوند و رسانه‌ها نیز به این برداشت‌ها دامن می‌زنند. نوع برداشت ایران از چارچوب‌های هویتی و ایدئولوژیک خود و آمریکا، ایالات متحده را به دشمنی کانونی برای آن تبدیل کرده است. با این حال در طرف مقابل نیز برداشت‌های ایدئولوژیک و هویتی خاص آمریکا در خصوص ایران به تشدید منازعات و رقابت‌ها انجامیده است. درحالی که در نگرش‌های

ایدئولوژیک ایران، آمریکا را به عنوان شیطان بزرگ، مسئول بسیاری از نابسامانی‌ها در جهان اسلام و نقض حاکمیت ملی و ضدیت با استقلال و منافع آن می‌داند، طرف آمریکا از ایران به عنوان دولتی بنیادگرا و مخالفت آشکار اصول و هنجارهای مسلم بین‌المللی و با طرح اتهاماتی چون حمایت از تروریسم و در نهایت گنجاندن ایران در محور شرارت یاد می‌کند (اسدی، ۱۳۹۳: ۱۳۶-۱۳۵). در این راستا ایران آمریکا را دارای سیاست امپریالیستی می‌داند که عراق را به اشغال خود درآورده و به تاراج و چپاول منابع آن کشور پرداخته است و آمریکا نیز ایران را عاملی برای برهم زدن نظم و ثبات عراق می‌داند که در این مسیر از گروه‌های تروریستی حمایت می‌کند. در این پژوهش با به‌کارگیری سطح تحلیل کلان و تأثیر ساختار نظام بین‌الملل بر چگونگی فعالیت‌ها و اقدامات کشورها، همکاری و به‌ویژه رقابت و حتی تقابل دو کشور ایران و آمریکا در عراق مورد بررسی قرار گرفت.

وجوه اشتراک و افتراق در سیاست خارجی ایران و آمریکا

اگر بخواهیم سیاست خارجی دو کشور در عراق را به صورت اجمالی مورد مقایسه قرار دهیم که در جدول زیر آمده است.

جدول وجود اشتراک و افتراق سیاست خارجی ایران و آمریکا در عراق در چارچوب واقع‌گرایی تهاجمی

وجوه اشتراک		وجوه افتراق
ایران	آمریکا	
ساخت سلاح و انجام رزمایش	اعزام نیرو به منطقه خلیج فارس	بعد سخت‌افزاری امنیت
ایجاد هژمونی منطقه‌ای	تثبیت هژمونی جهانی	رقابت در کسب قدرت بیشتر
شکل دادن به هلال شیعی و محور مقاومت	تلاش برای خارج کردن عراق از محور مقاومت و هلال شیعی	رقابت در شکل دادن به نظم منطقه‌ای
تأکید بر استقلال و حاکمیت ملی عراق، حمایت از دولت مردمی، توجه به شیعیان	تلاش برای نفوذ در عرصه‌های مختلف با ابزارهای مختلف مانند ابزارهای نظامی، اقتصادی، فرهنگی	رقابت در ارتقا امنیت بیشتر در ساختار حاکمیت و جامعه عراق
احاله مسئولیت به گروه‌های شبه نظامی طرفدار ایران	احاله مسئولیت به کشورهای منطقه‌ای حامی	تقابل نظامی با احاله مسئولیت

با بررسی جدول بالا مشخص می‌شود که در چارچوب نظریه واقع‌گرایی تهاجمی دو کشور ایران و آمریکا به عنوان قدرت‌های جهانی و منطقه‌ای به صورت مشخصی در عراق شبیه به هم عمل می‌کنند؛ زیرا این ساختار نظام بین‌الملل است که الزامات ساختاری خود را بر کشورها تحمیل می‌کند. در ساختار آنارشی کشورها مجبورند برای بقاء در عرصه نظام بین‌الملل به دنبال کسب امنیت و قدرت بیشتری بروند. اگرچه می‌توان مواردی از سطح تحلیل خرد را نیز در توجیه رفتار سیاست خارجی ایران و آمریکا در عراق مطرح کرد، ولی رقابت دو کشور ایران و آمریکا در عراق نیز بیشتر بر مبنای شاخص‌های سطح کلان مورد بررسی قرار می‌گیرند. مسلم است که ارزش‌ها، هنجارها و ایدئولوژی اسلامی و مواردی مانند دفاع از شیعیان و مبارزه با استکبار جهانی نقش مهمی در تقابل ایران با ایالات متحده دارد ولی اگر تنها عوامل سطح خرد را ملاک بررسی قرار دهیم نمی‌توانیم تقابل دو کشور در حد خصومت و مقابله نظامی درک کنیم. بنابراین شاخص‌هایی مانند ویژگی‌های شخصیتی، افکار عمومی، سازمان‌های داخلی و غیره نمی‌توانند به صورت کافی توضیح‌دهنده باشند، بلکه این ویژگی‌های ساختاری و آنارشی حاکم بر نظام بین‌الملل است که کشورها را به دنبال کسب امنیت بیشتر، به رقابت با یکدیگر و حتی تا آستانه تقابل نظامی سوق می‌دهد.

نتیجه‌گیری

مسئله رقابت ایران و آمریکا در عراق متأثر از عوامل بسیاری در دو سطح خرد و کلان است. اگرچه مواردی مانند ویژگی‌های شخصیتی رهبران و مسئولان، هنجارها و ارزش‌های داخلی و عوامل دیگری در سطح خرد در نوع رابطه ایران و آمریکا تأثیرگذار است، ولی در این پژوهش هدف بررسی رقابت و تقابل ایران و آمریکا در عراق بر مبنای رویکرد واقع‌گرای تهاجمی است. در این میان رقابت ایران و ایالات متحده آمریکا از نوع رقابت‌های جدی و پردامنه در عراق است. هر دو کشور ایران و ایالات متحده بر مبنای رویکرد واقع‌گرایانه، سعی می‌کنند با پیگیری منافع خود، طرف مقابل را به ورطه ضعف سوق دهد. در این میان اگر همکاری در راستای منافع آن‌ها باشد نیز از آن ابایی ندارند. ساختار آنارشی نظام بین‌الملل باعث شده است که کشورها به خودیاری روی آورده و با عدم اعتماد به یکدیگر در پی به حداکثر رساندن قدرت و امنیت خود در منطقه و جهان باشند. اگرچه در دوره جهانی‌شدن یکی از الزامات قدرت ملی کشورها، توسعه اقتصادی است و اکثر کشورها رقابت را در عرصه‌های اقتصادی در پیش گرفته‌اند ولی مطابق با رویکرد واقع‌گرایی تهاجمی، جنبه سخت‌افزاری قدرت ملی و رقابت در عرصه‌های نظامی، هنوز در اولویت قرار دارد و کشورها مخصوصاً قدرت‌های بزرگ همواره سعی دارند با تقابل نظامی و خشن، با کسب قدرت و امنیت بیشتر، رقیب را از میدان خارج و سعی کنند به درجه هژمونی و کسب امنیت مطلق نائل شوند. بر این مبنای رسیدن به کسب امنیت مطلق رقابت بین قدرت‌ها ادامه دارد و قدرت‌های بزرگ از به‌کارگیری روش‌های خشونت‌آمیز برای غلبه بر رقبای هیچ ابایی ندارند. این مسئله در عراق بین ایران و آمریکا کاملاً مشهود است. ولی مسئله مهم این است که در پی این رقابت نامنی و بی‌ثباتی در عراق تشدید می‌شود. این مسئله تنش مذهبی و منطقه‌ای را شعله‌ور می‌کند و احتمال زیادی وجود دارد که در نهایت به جنگ داخلی در عراق بیانجامد.

منابع

- ابطحی، مصطفی، ترابی، علی اصغر (۱۳۹۶)، «دولت- ملت سازی در جهان اسلام و سیاست جهانی آمریکا در دوران معاصر»، پژوهش های سیاسی جهان اسلام، سال ۷، شماره ۳، صص ۵۳-۲۷.
- احمدیان، قدرت، بنی اشرف، امیرحسین (۱۳۹۸)، «سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران: ارتقاء شأن»، تحقیقات سیاسی بین المللی، شماره ۳۸، صص ۱۸۲-۱۵۷.
- اسدی، علی اکبر (۱۳۹۳)، «ایران و آمریکا در عراق: تنوع کنش ها»، فصلنامه روابط خارجی، سال ششم، شماره ۴، صص ۱۵۵-۱۲۷.
- افزایش بودجه دفاعی پس از دو سال، (۱۳۹۹/۸/۱۲)، سایت اینترنتی: مشرق نیوز، <https://www.mashreghnews.ir/news>
- اهداف رزمایش دریایی آمریکا و متحدانش در خلیج فارس، (۱۳۹۸/۸/۳)، سایت اینترنتی: شورای راهبردی روابط خارجی، <https://www.scfr.ir/fa>
- ایغور، حقی، موضع نخست وزیر مصطفی کاظمی علیه گروه های شبه نظامی در عراق، (۲۰۲۰/۷/۱)، سایت اینترنتی: تی آر تی فارسی، <https://www.trt.net.tr/persian>
- باقری دولت آبادی، علی، شفیع سیف آبادی، محسن (۱۳۹۸)، «عوامل مؤثر بر وقع ناآرامی ها در کشور عراق (مطالعه موردی ابعاد سیاسی، اقتصادی و اجتماعی اعتراضات سال ۲۰۱۹)»، مطالعات سیاسی جهان اسلام، سال هشتم، شماره ۳۲، صص ۱۲۵-۱۰۱.
- برزگر، کیهان (۱۳۸۵)، «چالش های روند دولت سازی و ملت سازی در عراق و چشم اندازهای صلح و ثبات منطقه ای»، مطالعات خاورمیانه، سال سیزدهم، شماره های ۲ و ۳، صص ۲۰-۷.
- پوراحمدی، حسین، غفاری نژاد، میثم، کاظمی، حامد (۱۳۹۶)، «دموکراسی با زور و چالش های فراروی آن در عراق»، رهیافت های سیاسی و بین المللی، سال هشتم، شماره ۱، صص ۹۶-۷۱.
- جوادی ارجمند، محمدجواد، قزل، بهروز (۱۳۹۶)، «مبارزه با تروریسم: الزامات عملی و چالش های نظری»، فصلنامه سیاست، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۴۷، شماره ۳، صص ۶۲۸-۶۱۱.

حاجی یوسفی، امیرمحمد، حسین زاده، علیرضا (۱۳۹۷)، «شکندگی دولت و نابسامانی جامعه در عراق؛ بستری برای بحران امنیتی ظهور و گسترش داعش»، آفاق امنیت، سال یازدهم، شماره ۳۸، صص ۶۷-۳۵.

حمله راکتی به پایگاه نظامی «ویکتوریا» در نزدیکی فرودگاه بغداد، (۷ مرداد ۱۳۹۹)، سایت اینترنتی: خبرگزاری مهر، <https://www.mehrnews.com/news>

حیدری، نصرت‌الله، میرغیاثی، سید عبدالله (۱۳۹۹)، «سیاست خارجی ترامپ و معمای امنیتی جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، سال ۱۶، شماره ۵۱، صص ۶۳-۴۷. درخشه، جلال، جعفری هرندی، امیررضا (۱۳۹۵)، «شیوه ای نفوذ نظامی-امنیتی آمریکا در عراق»، پژوهش‌های راهبردی سیاست، سال پنجم، شماره ۱۹، صص ۱۸۶-۱۵۸.

رزمایش دریایی سپاه در خلیج فارس، (۱۳۹۹/۱۰/۲۰)، سایت اینترنتی: شبکه العالم، <https://fa.alalamtv.net/news>

زارعان، احمد، معدنی، سعید، تاج‌الدین، محمدباقر (۱۳۹۷)، «موانع پیشروی روند دولت‌سازی در عراق»، تحقیقات سیاسی بین‌المللی، شماره ۳۵، صص ۱۳۶-۱۰۹.

سریع‌القولم، محمود (۱۳۸۱)، «عراق جدید، خاورمیانه جدید، پیامدهای نظری برای ایران»، فصلنامه مطالعات خاورمیانه، سال نهم، شماره ۴، صص ۲۰-۱.

سیمبر، رضا، رحم‌دل، رضا، فلاح، مهسا (۱۳۹۵)، «معمای امنیتی پرونده هسته‌ای ایران از منظر نواقع‌گرایی»، مطالعات روابط بین‌الملل، سال نهم، شماره ۲۶، صص ۱۰۸-۸۸.

عمویی، حامد، حسین‌خانی، الهام (۱۳۹۰)، دیدگاه‌های رهیافت‌های مختلف روابط بین‌الملل نسبت به مسئله صلح، فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، شماره ۱۴، صص ۱۷۲-۱۴۹.

غرایاق زندگی، داوود (۱۳۸۹)، فرایند ملت-دولت‌سازی، شکل‌گیری هویت ملی و بازسازی در عراق: تجارب تاریخی و دورنمای آینده، مطالعات راهبردی، سال ۱۳، شماره ۱، صص ۳۷-۶.

قدرت‌نمایی ایران و آمریکا در عراق به چه کسی ضرر می‌زند؟ (۲۰۲۰/۱/۲)، سایت اینترنتی: یورو نیوز فارسی، <https://per.euronews.com/2020/01/02>

گروه شیعه در عراق الکاظمی را به‌عنوان نخست‌وزیر عراق معرفی می‌کنند، (۲۰۲۰/۴/۶)، سایت اینترنتی: تی آر تی فارسی، <https://www.trt.net.tr/persian>

متقی، ابراهیم، بقایی، خرم، رحیمی، میثم (۱۳۸۹)، «بررسی سیاست خارجی آمریکا در خاورمیانه پس از ۱۱ سپتامبر بر اساس رویکرد واقع‌گرای تهاجمی»، تحقیقات سیاسی و بین‌المللی، شماره ۴، صص ۲۶-۱.

نصری، قدیر (۱۳۸۹)، روش شناخت در مکتب نوواقع‌گرایی، مطالعات راهبردی، شماره ۲، صص ۲۱۶-۲۳۸.

نیاکویی، امیر، مرادی، سجاد (۱۳۹۴)، رقابت قدرت‌های منطقه‌ای در عراق، فصلنامه روابط خارجی، سال هفتم، شماره ۱، صص ۱۶۸-۱۲۱.

یزدان فام، محمود (۱۳۸۹)، «چشم‌انداز مناسبات نظامی-امنیتی عراق و آمریکا»، مطالعات راهبردی، سال سیزدهم، شماره ۱، صص ۱۷۸-۱۵۲.

Blanchard, Christopher (2020), Iraq: Issues in the 116th Congress, Congressional Research Service, available at: <https://fas.org/sgp/crs/mideast/R45633.pdf>.

Duman, Bilgay (2020), US-Iran tensions deepen divisions in Iraq's Hashd al-Shaabi, (13 April 2020), available at: <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/us-iran-tensions-deepen-divisions-in-iraqs-hashd-al-shaabi>.

Fantappie, Maria, Vaez, Ali (2019), Don't Let Iraq Fall Victim to U.S.-Iran, (30 April 2019), available at: <https://foreignpolicy.com>.

Haddad, Fanar (2020), The Iraqi people will pay the price for Iran-US rivalry, (9 Jan 2020), again, available at: <https://www.aljazeera.com>.

Katzman, Kenneth (2015), "Iraq: Politics, Security, And U.S. Policy", Congressional Research Service, Available at: [Www.Crs.Gov](http://www.Crs.Gov)

Katzman, Kenneth, McInnis, Kathleen, Thomas, Clayton (2020), "U.S.-Iran Conflict and Implications for U.S. Policy", Congressional Research Service, available at: <https://fas.org/sgp/crs/mideast/R45795.pdf>

Prothero, Mitch (2020), can hit US forces and their allies whenever it wants, (27 Jan 2020), available at: <https://www.insider.com/iran-attack-us-embassy-iraq>.

Ranj, Alaaldin (2019), How US-Iran tensions could disrupt Iraq's fragile peace, available at: <https://www.brookings>